Nowe spojrzenie na zabytek (odc. 8) - fotogrametria cyfrowa kościoła w Pieszczu

Zapraszamy Państwa na kolejną prezentację zabytku województwa zachodniopomorskiego, wygenerowanego jako model cyfrowy 3D. Tym razem jest to kościół w miejscowości Pieszcz (gm. Postomino, powiat sławieński) o nietypowej dla świątyń wiejskich naszego terenu, mocno rozbudowanej formie bryły wynikającej z kolejnych historycznych przekształceń.

Zapraszamy do obejrzenia prezentacji!

Opracowanie inwentaryzacji cyfrowej obiektu: arch. Krzysztof Tymbarski, adiunkt BDZ, październik 2020

PIESZCZ
KOŚCIÓŁ filialny p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego
nr rejestru zabytków: 734/1964 r.

Kościół w Pieszczu położony jest w północno-wschodniej części wsi, w rozwidleniu głównej drogi wiejskiej (łączącej Tyń z Pałowem) oraz drogi prowadzącej do dawnego majątku ziemskiego, obecnie z zabudową gospodarczą w stanie ruiny. Usytuowany na działce przykościelnej bez historycznych nagrobków, z zachowanym starodrzewem.

Świątynia wybudowana została w końcu XV w. jako gotycka budowla salowa z wieżą od strony zachodniej i prosto zamkniętą częścią wschodnią. Według Marka Obera późne datowanie potwierdzają półkołowe przesklepienia otworów okiennych i blend (formy protorenesansowe), a także rozwiązanie kompozycyjne szczytu wschodniego, nawiązujące do wzorców znanych z terenów Państwa Zakonnego. Patronami kościoła byli ówcześni właściciele wsi – rodzina Belowów, a w XVII w. - po podziale majątku ziemskiego - także von Krockowowie (z pieszczańskiej linii rodu).

W 1625 roku nastąpiła pierwsza przebudowa bryły, o czym informuje datownik, umieszczony na fasadzie zachodniej wieży. Dobudowano wówczas do ściany południowej kościoła kaplicę grobową, którą w 1728 roku przebudowano na kryptę grobową i, ponad nią, lożę patronacką rodziny Krockow. Druga loża patronacka (rodziny von Below) dostawiona była do ściany północnej kościoła. W 1906 roku została ona rozebrana wraz z całą ścianą północną. Kościół został następnie poszerzony o nawę boczną północną, z osobnym zadaszeniem. Tak ukształtowana bryła kościoła zachowana jest do dziś, bez współczesnych przekształceń.

Od poł. XVI w. do 1945 roku tutejszy kościół stanowił parafię ewangelicką (obejmującą także wsie Tyń, Pałowo, Pałówko oraz osadę Ilnica), należącą do synodu w Sławnie. Jeszcze do końca l. 50. XX w. użytkowany był na potrzeby religijne niemieckich mieszkańców wsi. Po wysiedleniu opuszczony kościół stopniowo popadał w ruinę. Dopiero w roku 1973 został przekazany katolikom i - po odnowieniu - poświęcony w 1977 roku jako kościół filialny - początkowo parafii Pałowo, a obecnie parafii w Sławsku.

Wymurowana z cegły bryła świątyni - w wyniku historycznych przekształceń - otrzymała malowniczą, rozczłonkowaną formę, o urozmaiconym kształcie zadaszeń, akcentowaną sylwetą wieży, wysmukłą sygnaturką i sterczynowymi szczytami. Korpus główny oraz czworoboczna, 4-kondygnacjowa wieża przekryte są dachami dwuspadowymi. Od strony północnej przylega doń - wymurowana z cegły maszynowej - nawa boczna, analogicznie zadaszona (z obniżoną kalenicą). Po przeciwległej stronie, do korpusu dostawiona jest kaplica (dawna krypta) przekryta dachem namiotowym, z umieszczoną pośrodku sześcioboczną sygnaturką, zwieńczoną cebulastym hełmem z iglicą. Do kaplicy przylega (od strony wschodniej) niewielki przedsionek o trójpołaciowym zadaszeniu. Ściany obu dobudówek oraz wieży obecnie pokryte są grubą warstwą dewaloryzującego tynku.

Elewacje, w większości asymetryczne, artykułowane są półkolistymi oknami. Dwuosiowa elewacja wschodnia korpusu głównego wyróżnia się symetrycznym układem kompozycyjnym o zachowanym pierwotnym gotyckim charakterze. Jest ona zwieńczona trójkątnym szczytem rozwiązanym dekoracyjnie: pole, wydzielone u podstawy fryzem wnękowym, wypełniają smukłe blendy, a krawędzie boczne akcentują sterczynki. W wierzchołku umieszczona jest blenda kołowa i, powyżej niej, trzy zgrupowane sterczynki. Do wystroju szczytu wschodniego nawiązują kompozycje szczytów nawy bocznej (z pocz. XX w.).

Elewacje wieży również wieńczą trójkątne szczyty, jednakże o skromniejszej formie zdobienia. W polu szczytu zachodniego umieszczona jest data „1625”, z cyframi zestawionymi z pojedynczych cegieł.

Przestronne wnętrze pierwotnej sali poszerzone jest o przestrzeń północnej nawy bocznej, wydzielonej pojedynczą żeliwną kolumną, wspierającą belkę podciągu konstrukcji dachowej. Nie zachowało się historyczne wyposażenie sakralne, podobnie jak drewniane konstrukcje empory zachodniej i północnej, widoczne jeszcze na zdjęciach z lat 60. XX w.

XV-wieczny kościół w Pieszczu, rozbudowany w późniejszych okresach, jest oryginalnym na terenie Pomorza Zachodniego przykładem wiejskiego kościoła, wyróżniającego się jednostkową formą stylową, z nietypowym dwunawowym korpusem, zamkniętym osobnymi więźbami dachowymi, o równoległych kalenicach. Planowane w niedalekiej przyszłości prace renowacyjne pozwolą zabezpieczyć i w pełni wyeksponować wartości zabytkowe świątyni.

Opracowanie tekstu: Kamila Wójcik, starszy kustosz BDZ

Bibliografia:
- L. Böttger, Die Bau- und Kunstdenkmäler der Provinz Pommern, Th.3, H.3, Kreis Schlawe, Stettin 1892, s. 60-63;
- M. Ober, Architektura średniowiecznych kościołów wiejskich Pomorza na wschód od Regi, Szczecin 1993, maszynopis, archiwum WUOZ w Szczecinie, Delegatura w Koszalinie, s. 316-320;
- M. Sadowska, Z historii wsi Pieszcz, [w:] Historia i Kultura Ziemi Sławieńskiej, tom V, (red) W. Rączkowski, J. Sroka, Sławno, s. 219 – 230;
- Karta ewidencyjna zabytku architektury i budownictwa, Kościół. Pieszcz, oprac. E. Kowalska, 2001, archiwum WUOZ w Szczecinie, Delegatura w Koszalinie.